

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIFNA AF

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

FÖRSTA BANDET

ÖLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AF

SVEN SÖDERBERG OCH ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1900—1906

[111410]

10. Alfösa, Smedby socken.

Pl. VII. Fig. 10.

Literatur: L. 1317. — B. 1064.² — Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 10, utskriften nr 28. — Linnés *Öländska och Golländska resa*, s. 77. — Frigelius, *Handskrifna samlingar* (se s. 8). — Ahlqvist, *Ölands Historia*, II, 2, s. 155. — G. Stephens, *Oldnorthern Runic Monuments*, II, p. 629 med reproduktion af teckningen i Bautil³, III, p. 279. — S. Bugge, *Antiqvarisk Tidskrift för Scerige*, X, s. 259.

I Alfösa i norra delen af Smedby socken har funnits en runsten, hvilken ännu Ahlqvist år 1827 (*Ölands Historia*, II, 2, s. 155) omtalar såsom »liggande på gården».

¹ Början af inskriften har Rhezelius läst sålunda: $\text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \cdot \text{R} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \cdot \text{†} \text{†} \text{†}$. Efter brottet äro de första runorna $\cdot \text{†} \text{†} \text{†}$. I slutet har han några runor, som öfverensstämma med Bautil, men af flere har han blott stafvarna, utan kännestreck. För Bautils tecken 54, samstafvarnan för **a** och **u**, har han blott : **h** (med tydligt skiljetecken framför).

² Teckningen i Bautil är signerad med Hadorphs och Törnevalls initialer. Jemför ofvan s. 6.

³ Afbildningen hos Stephens är likväl icke en trogen kopia af Bautil 1064, utan Stephens har på sin teckning förbättrat inskriften med tillhjälp af läsningarna hos Rhezelius och Bure. Vi vilja här påpeka, att den

Denna runsten har jag två särskilda gånger förgäfvat eftersökt. Ingen der på orten känner nu till den, hvarför den antagligen redan för längre tid sedan blifvit förstörd.¹

Der Ahlqvist såg Alflösastenen, hade den sin plats redan 1634, då den aftecknades af Rhezelius. Denne uppgifver att den tidigare skulle hafva stått på en grafhög, som fans utanför den gård, i hvilken stenen låg.²

Teckning af Alflösastenen finnes, utom hos Rhezelius och i Bautil, äfven hos Frigelius. Den senares teckning är uppenbarligen mycket oriktig och kan, då man har de andra, lemnas ur räkningen. Vår fig. 10, pl. VII är en kopia af Rhezelii teckning i utskriften.

Stenen hade enligt Rhezelius en total höjd af endast 10 qvarter eller 2^{1/2} alnar (1,48 m.), men enligt skalan i Bautil har stenen haft en höjd af 3 alnar 16 tum (2 m. 18 cm.). Ahlqvist a. st. uppgifver samma mått som Rhezelius, men det är troligt, att han icke själf mätt stenen, utan afskrifvit Rhezelius, liksom hans läsning af inskriften sannolikt icke är själfständig, utan grundar sig på Rhezelii teckning i utskriften.³ Måttet i Bautil är troligen det rigtiga, då det bättre öfverensstämmer med det förhållande mellan längd och bredd, som äfven Rhezelii teckning visar. Afståndet mellan stenens öfversta kant och det nedersta inristade strecket var enligt Bautil 2 alnar 4 tum (1,28 m.); större delen af det öfriga har varit dold i jorden, då stenen var rest. Bredden af den del, på hvilken inskriften blifvit inristad, var enligt Bautil något öfver 2 alnar, hvilket öfverensstämmer med det af Rhezelius uppgifna måttet. Upptill till venster var stenen skadad, hvarigenom flera runor gått förlorade.

Enligt Rhezelii af oss reproducerade teckning i utskriften lästes på Alflösastenen följande runor:

$\begin{array}{cccccccccccccccc} \text{H} & \text{Y} & \text{N} & \text{T} & \text{R} & : & \text{t} & \text{n} & \text{k} & : & \text{v} & \text{n} & \text{t} & \text{t} & \text{[R]} & \text{---} & \text{---} & \text{---} & \text{---} & \text{p} & \text{t} & \text{t} & \text{t} & \cdot & \text{[r]} & \text{n} & \text{p} & \text{n} & \cdot & \text{v} & \text{i} & \text{r} & \text{p} & \text{a} & : & \text{p} & \text{i} & \text{t} & : & \text{p} & \text{t} & \text{t} & \text{t} & \text{t} & : \end{array}$

5
10
15
20
25
30
35

$\begin{array}{cccc} \text{v} & \text{i} & \text{t} & \text{t} & : & \text{p} & \text{t} & \text{t} & \text{t} & \text{t} \\ \text{40} & & & & & & & & & \text{45} \end{array}$

af Stephens a. st. och på många andra ställen citerade handskriften af Bure är identisk med den af oss ofvan s. 5 omnämnda handskriften *Sveorum Runæ*. Namnet *Runahäfd*, som Stephens tillägger denna handskrift, har enligt hvad bibliotekarien Wieselgren upplyst mig om, blifvit felaktigt tillagdt densamma redan i Antiqvitetsarkivets katalog. — Stephens har ej känt, att Bures läsningar af öländska runinskrifter härrörde från Rhezelius.

¹ När Ahlqvist säger, att stenen var »liggande på gården» vid Alflösa, är detta ett oegentligt uttryck, ty Alflösa var en by, bestående af fyra i en rad från norr till söder hopbyggda gårdar. Dessa fingo år 1880 samme egare, som låtit rifva den nordligaste och den tredje i ordningen.

² Högen beskrifves af Rhezelius såväl i conceptet som i utskriften; i den senare i den afdelning, som har till öferskrift »Ornamenta Ölandica». Det var en vanlig rund ättehög. Alflösaboarna berättade för Rhezelius, att några studenter af nyfikenhet öppnat högen. De hade påträffat en mer än tre alnar lång stenkista, täckt af en häll (»luka»). Denna grafkista stod ännu öppen vid Rhezeli besök och är af honom afbildad (i *Ornam. öl.*). — Uppgiften att runstenen stått på grafhögen förekommer icke i conceptet, utan först i utskriften. Rhezelius vill finna denna uppgift styrkt genom inskriften, som han läser: *Eümünr äug Kunnar . . . där lugu girdū disn efftir Kimu fadren*, och översätter: »Eimunr och Kunnar litu där dessa luka göra efter Kinu, fadren sin.» Ordet *luka* skulle syfta på grafkistans täckhäll. Rhezelius säger emellertid icke uttryckligen, att det blifvit honom berättadt, att stenen stått på grafhögen, och det är därför möjligt eller till och med sannolikt, att denna uppgift blott är ett antagande af honom själf. Han hade den föreställningen, att alla runstenar stått eller legat på gravar.

³ Ahlqvists läsning öfverensstämmer med Rhezelii utom deri att han i början af inskriften läser *Aumunr*, i st. f. att hos Rhezelius första runan är † e. Men denna skiljaktighet beror derpå att i den kopia af Rhezelii utskrift, som Ahlqvist begagnat (se ofvan s. 5), den första runan har utscendet af †.

Transliteration: **eimunn** : **auk** : **kuna**[r] — — — — **þair** · [l]**uku** : **kirþu** : **þisn** : **eftir** :

kinu : **fatran**

40 45

Emellan konceptets och utskriftens teckning fins endast den skilnad, att det förras teckning har **þl̥h** med **þ** i st. f. utskriftens **þ** (16 runan).

Emellan Rhezelius och Bautil finnas följande anmärkningsvärda skiljaktigheter: 2:a runan utgöres af en staf utan kännestreck, men den är hos Rhezelius krökt, och han uppfattar den som ett kännestreck af **l̥** (»V dimidium»), deraf härleder sig Rhezelii läsning *Eimunnr* (se föreg. sida, not 2). — I st. f. de fem runorna (15—19) **þl̥h** · **l̥** hos Rhezelius har B. endast några orediga streck. — De öfverflödiga punkterna omkring 24 runan hos Rhezelius saknas i Bautil,¹ der också punkten i 27 runan (**h**) saknas. Slutligen har B. **iftir**, Rhezelius **eftir** med **þ** (32 runan).

Första namnet i inskriften **eimunn** står för *Æimundr*, i det *d* utlemnats mellan två konsonanter.² — Det andra namnet är **kunar**, *Gunnarr*, men af runan **h** fins endast en liten rest af stafven. — **þair** öfverst på stenen är troligen riktigt läst af Rhezelius; emellan detta och **kunar** har stått **auk** samt ett tredje namn, hvartill tillräcklig plats funnits på det afslagna stycket. Svårigheter vållar det ord, som kommit omedelbart efter **þair**. Rhezelius och Bautil öfverensstämma i afseende på de tre sista tecknen **l̥h**, medan det första är oläsligt i Bautil och hos Rhezelius en upptill stympad staf, hvilken han tager för **l̥**, hvars kännestreck försvunnit genom skadan. Vare sig man läser **iuku** eller **luku**, erhåller man ingen antaglig mening. Jag förmodar därför, att här stått ordet **l̥h**, kanske skrifvet på något sätt med grafisk omställning; det ena **l̥** kan vara felläst för **β**. Att omställning egt rum, är så mycket antagligare som samma förkonstlingsmedel utan tvifvel blifvit användt i slutet af inskriften. — Efter **kirþu**, *gærðu*, står **þl̥h**, som utan tvifvel är fel för **þl̥h**, *þessa*. Slutet af inskriften kan, såsom professor Bugge anmärker ATS X, s. 259, icke vara skrifvet i regelrätt bokstafsföljd; de 10 tecknen **kinu fatran** gifva, tagna i inskriftens ordning, ingen mening, utan här har grafisk omställning användts af runristaren. Professor Bugge föreslår a. st. att taga tecknen i denna ordning: *kuna . tirfan*; hvarigenom en antaglig mening framkommer: *Gunna derfan*, »Gunne den djerfve». — Återgifven med ljudskrift, skulle alltså inskriften erhålla följande utseende:

Æimun(d)r auk Gunnarr — — — — þair kumbl gærðu þessa æftir Gunna derfan.

Öfversättning: »Emund och Gunnar — — — — de gjorde detta minnesmärke efter Gunne den djerfve».

Professor Bugge tyckes uppfatta **tirfan** såsom *diarfan*, men intet är i vägen för antagandet, att man vid sidan om *diarfr* haft en form *derfr* med obruten stavvokal. Jemför t. ex. fornsvenska *snælder* och *snælder* (Söderwalls Ordbok II, 449). — Ordställningen *kumbl gærðu þessa* träffas äfven i andra inskrifter: L. 895: **kuml kiarþi þatsi kitil slakr**; L. 675 (D. fol. I, 64): **þau litu kuial** (**kubl** ATS, X, s. 127) **raisa þisa**, m. fl.

¹ I teckningen i Rhezelii koncept äro de två punkterna förbundna genom ett smalt streck, hvarigenom runan fått utseendet af **þ** med en punkt på hvardera sidan.

² Jfr Brate och Bugge ATS, X, sid. 19, not. 10, s. 153, not. 1.